

Тафаккур ва касбни эгаллаш

• Маъруза режаси

- 1. Тафаккур ва унинг касб эгаллашдаги моҳияти
- 2. Тафаккур турлари
- 3. Тафаккур шакллари ва операциялари

- Тафаккур ва унинг касб эгаллашдаги моҳияти
- Тафаккур бу борлиқни умумлаштирилган ҳолда билвосита акс эттиришдир.
- Тафаккурни биринчи муҳим белгиси – умумлашганликдир. Тафаккур натижасида инсон шундай информацияга эга бўладики, бу информация турли объектлардан олинган кўп миқдордаги маълумотларни қайта ишланган ҳамда шу объектларнинг энг муҳим хислатларини қисқача “ихчамлаштирилган” шаклдаги йиғиндисидан иборат бўлади. Тафаккур фақат инсонгагина хос бўлган субъектив психик ҳодисадир.

- Тафаккур — инсон онгининг билиш объектлари ҳисобланмиш нарса ва ҳодисалар ўртасида мураккаб, ҳар томонлама алоқаларнинг бўлишини таъминловчи умумлашган ва мавҳумлашган акс эттириш шаклидир. Тафаккур муаммолари узоқ вақтгача ўзининг мураккаблиги билан психологлар назаридан четда бўлган, у асосан файласуфлар ва мантиқшунослар фикр юритадиган масала ҳисобланган. Психология фанининг асосчиларидан бири немис олими Вилгелм Вундт ҳам психологияни иккига бўлиб — физиологик психология (экспериментал йўл билан билиш жараёнларини ўрганувчи фан) ва халқлар психологияси қисмларига бўлиб, охириги психологиянинг таркибига нутқ ва тафаккур психологиясини ҳам киритган, ҳамда уни экспериментал тарзда ўрганиб бўлмайди, уларни тушунтириш мумкин холос деб ҳисоблаган. Бу хулосалар аслида тафаккур ва фикрлаш жараёнларининг мураккаб табиатга эга эканлигидан далолат беради. Улар қуйидагидардир

биринчидан, тафаккур ва фикрлаш жараёнлари — бу билиш жараёнлари;

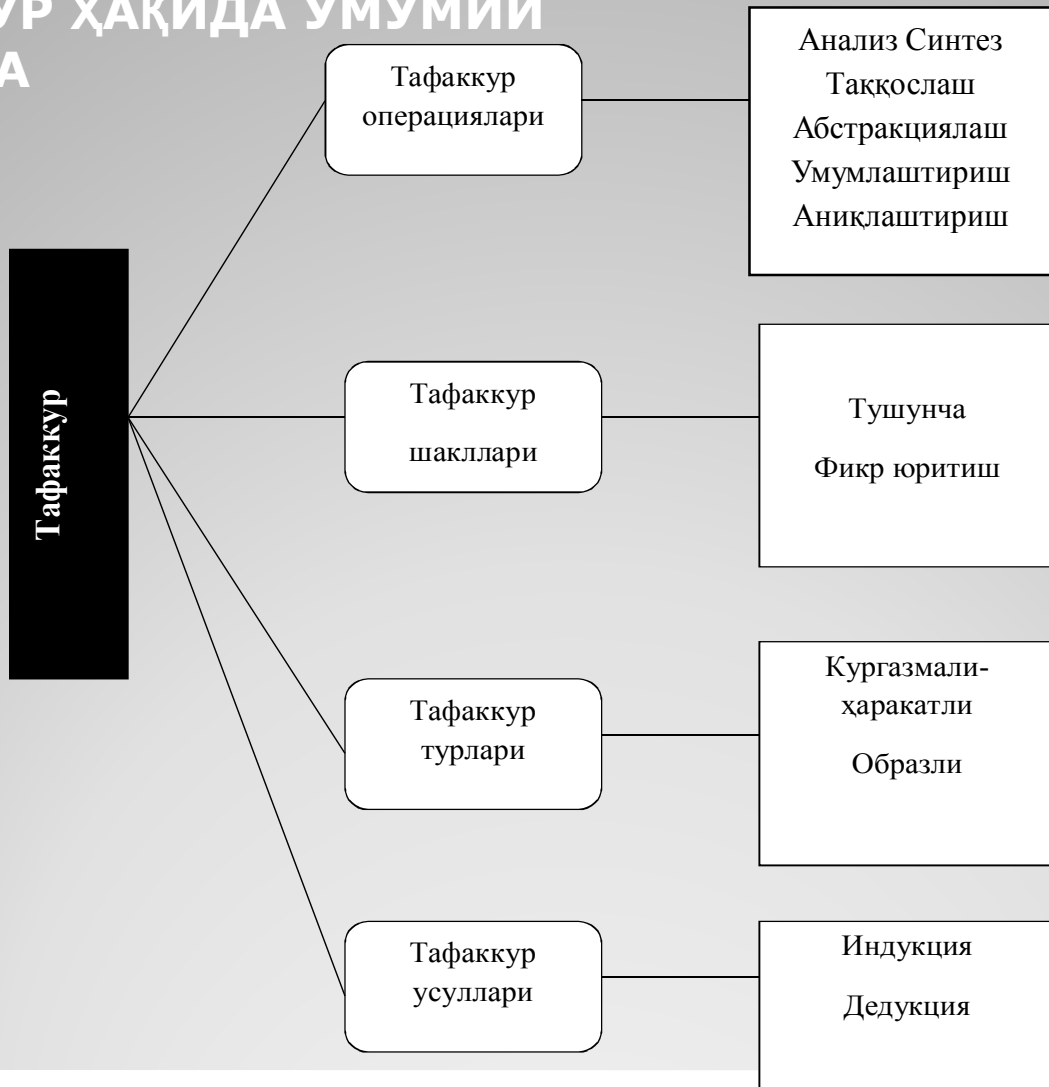
- иккинчидан, улар ҳам шахс томонидан борлиқни акс эттириш шакли, умумлаштириб, билвосита акс эттириш шакли;

учинчидан, бу жараёнлар ҳам экспериментал психология томонидан ўрганилади;

- тўртинчидан, тафаккур билишнинг энг олий ва юқори даражадаги шаклидир

- Тафаккур қилишимизни таъминловчи орган — бу бизнинг миямиз. Барча ҳисоб-китоб ишлари — энг элементар ҳаракатларни режалаштиришдан тортиб, мураккаб мавҳум теоремаларни исбот қилишга қаратилган операциялар мияда содир бўлади. Шунинг учун ҳам жуда чарчаб турган пайтда одамдан бирор қийинроқ масала хусусида фикр билдиришини сўрасангиз, “ҳозир бошим оғриб турибди, жуда чарчаганман, бироз ўзимга келай, кейин фикрлашамиз”, деб жавоб беради

ТАФАККУР ҲАҚИДА УМУМИЙ ТУШУНЧА

Тафаккур турлари

- Инсоннинг фикрлаш жараёни таҳлил қилинганда, унинг қандай шаклларда кечиши аҳамиятли бўлиб, бу унинг турлари ва шунга кўра фикрлашдаги индивидуаллик масаласидир.
- Ҳаёт мобайнида ўқиганлармиз, маълум шарт-шароитларда аниқ бир далиллар ва назарий билимлар асосида мушоҳада қилган билим ва ғояларимиз асосида юритган фикрлаш жараёни назарий тафаккурдир. Ундан фарқли амалий тафаккур бевосита ҳаётда ва ҳаракатларимиз мобайнида ҳосил бўлган фикрларимизга асосланадиган тафаккуримиздир.

Тафаккур турлари

• Тафаккур шакллари ва операциялари

- Тафаккур қилиш шакллари ёки формасига тушунчалар, ҳукмлар ва хулоса чиқариш киради.
- Тушунчалар — тафаккурнинг шундай шаклики, унда нарса ва ҳодисаларга хос бўлган энг умумий ва характерли хусусиятларни ўзида акс эттиради. Улар умумий ва жузъий, аниқ ёки мавҳум бўлиши мумкин. Масалан, «онг» тушунчасини оладиган бўлсак унинг энг муҳим ва бошқа тушунчалардан фарқ қиладиган жиҳатларини ажратишимиз керак: фақат инсонга хослик, олий даражадаги акс эттириш, оламни билиш механизми эканлиги ва ҳоказо.
- Ҳукмлар — атрофимиздаги нарсалар ва ҳодисалар ўртасидаги боғлиқликни акс эттиради. Масалан, «Инсон онгли мавжудот» деган ҳукм-фикр «одам, инсон», «онг» ва «мавжудот» тушунчалари ўртасидаги боғлиқликни ифодалаб турибди. Ана шундай ҳукмлар бизнинг нутқимизда ҳар куни жуда кўп ишлатилади ва улар табиатан турли боғлиқликларни ё тасдиқлайди, ёки инкор қилади, рост ёки ёлғон бўлади